

УДК 338.2;330.322.12:330.55

РАМСЬКИЙ
Андрій Юрійович

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА ІНВЕСТУВАННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ В ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОГРАМАХ

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Київського національного університету технологій та дизайну

MOTIVATIONAL COMPONENT INVESTMENT HOUSEHOLDS AND ITS IMPLEMENTATION IN THE INVESTMENT PROGRAMS

Статтю присвячено окремим аспектам поведінки домогосподарств на ринку інвестицій в процесі реалізації їхнього інвестиційного потенціалу. Визначено економічну сутність мотиваційної передумови та її вплив на придбання інвестиційних програм. Обґрунтовано класифікацію видів інвестиційної програм.

Статья посвящена отдельным аспектам поведения домохозяйств на рынке инвестиций в процессе реализации их инвестиционного потенциала. Определена экономическая сущность мотивационной предпосылки и ее влияние на приобретение инвестиционных программ. Обосновано классификацию видов инвестиционных программ.

The article is devoted to particular aspects of the behavior of households in the investment market during the implementation of their investment potential. Defined economic essence of motivational prerequisite and their impact on the acquisition of the investment programs. Substantiated the classification of investment programs.

Ключові слова: домогосподарство, інвестиційний потенціал, мотивація економічної поведінки на ринку, ринок інвестицій, інвестиційна програма.

Ключевые слова: домохозяйство, инвестиционный потенциал, мотивация экономического поведения на рынке, рынок инвестиций, инвестиционная программа.

Key words: household, investment potential, motivation of economic behavior in the market, investment market, investment program.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Упродовж останнього двадцятиліття в Україні відбувалися економічні реформи і поступове становлення інститутів розвитку. Такі трансформаційні зміни відповідним чином позначилися на адаптації населення до ринкових відносин. Проте, окремі проблеми та недоліки реформ, відсутність цивілізованого ринку інвестицій, належної державної політики щодо формування інвестиційного потенціалу, його гарантування та реалізації негативно позначаються на економічній поведінці домогосподарств та рівні довіри. Фінансова незахищеність інвестицій не дає впевненості потенційно спроможним до інвестування домогосподарствам та робить інвестування досить ризикованим (зокрема, попередня негативна практика стосовно інвестування домогосподарств через фінансових посередників, зокрема участь в іпотечному кредитуванні, втрати банківських вкладів, відсутність дивідендів за простими акціями тощо). Таким чином, актуалізуються питання зміни діючої моделі інвестування домогосподарств та визначення відповідних механізмів і передумов його реалізації в Україні. У цьому зв'язку важливе наукове і практичне значення має визначення економічної сутності мотиваційної передумови придбання на ринку інвестиційних продуктів та програм.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам економічної поведінки людини, ментальних мотивів присвячено достатньо велику кількість наукових робіт. Окремі дослідження відображено в публікаціях таких науковців: Г.Беккера, К.Возного, Т.Гордіци, І.Гута, О.Гришнєвої, С.Джерасад, В.Дорош, М.Іващенко, Т.Кізими, О.Ковтуна, О.Кузіної, О.Кузик, І.Ломачинської, Я.Роциної О.Чуприної та інших.

Недостатньо висвітленими є питання щодо мотиваційної складової та сукупності умов, необхідних для трансформації заощаджень в інвестиційний потенціал, інших аспектів, що становлять основу концепції формування потенціалу за сучасних, нестабільних умов економічного розвитку.

МЕТОЮ РОБОТИ визначено дослідження мотиваційної складової інвестування домогосподарств та її реалізація в інвестиційних програмах. Основними завданнями було: систематизувати та уточнити розрізнені й суперечливі підходи до поведінки домогосподарств на ринку інвестицій; виявити економічну сутність мотиваційної передумови та її вплив на придбання інвестиційних програм; визначити роль держави у формуванні мотиваційної складової інвестування домогосподарств.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Критичний аналіз підходів, наведених у науковій та навчальній літературі, щодо економічної поведінки домогосподарств показав можливість виділити два види за критерієм сприйняття змін. До першого виду поведінки, що спостерігається в процесі прийняття рішення про інвестування та придбання інвестиційних програм, віднесено ординарну поведінку, сформовану під впливом існуючих на певній території традицій, фінансової обізнаності тощо. До представників першого підходу може бути включений Г.Беккер [1], який у своїх роботах «Економічний підхід до людської поведінки», розкриває результати спостереження за поведінкою людини і визначає типові рішення щодо максимізації вигід. Г.Беккер зазначає, що поведінка є передбачуваною, беручи до уваги рішення домогосподарств щодо витрачання часу на отримання освіти, а також слідування загальноприйнятими звичаями і традиціями щодо шлюбу, розлучення, вибору кар'єри, проведення відпусток та інших аспектів стилю життя тощо. Передбачуваність поведінки домогосподарств дає можливість сформувати стандартні інвестиційні продукти (пенсійні програми, контракти

страхування дітей та інших членів домогосподарства, програми участі домогосподарств у капіталі нефінансових корпорацій, ОВДП та облігації підприємств та інші програми, які передбачають одержання доходу). Дж. Кейнс у роботі «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» визначив такі основні психологічні та ділові мотиви: 1) створення резерву на випадок непередбачених обставин (застережний мотив); 2) забезпечення майбутнього (мотив життєвого циклу); 3) забезпечення доходів у вигляді процента і використання ефекту зростання вартості майна, оскільки більшому реальному споживанню у майбутньому віддають перевагу над меншим поточним споживанням (мотив міжчасового заміщення); 4) можливість збільшувати свої видатки у майбутньому (мотив поліпшення); 5) формування почуття незалежності і свободи дій (мотив незалежності); 6) можливість здійснювати ризикові ділові операції (мотив підприємництва); 7) залишити спадок (мотив спадку); 8) формування почуття скнарості (мотив жадібності) [2]. При цьому важливе значення має гранична схильність до споживання. Цей висновок може бути підтверджено даними про структуру сукупних витрат, у розрізі обсягу доходів (табл. 1).

Таблиця 1

Структура сукупних витрат домогосподарств залежно від рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів (у середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство)

	2011 р.*				2012 *			
	усі домогосподарства	домогосподарства, які за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць входять до складу			усі домогосподарства	домогосподарства, які за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць входять до складу		
		першої децильної групи (ниж-ча)	десятої децильної групи (вища)	групи нижче прожиткового мінімуму (905,3 грн.)		першої децильної групи (ниж-ча)	десятої децильної групи (вища)	групи нижче прожиткового мінімуму (1032,7 грн.)
Споживчі сукупні витрати, у т.ч.:	89,9	95,7	77,9	95,8	90,8	95,9	83,0	95,6
продовольчі товари	55,1	66,6	38,7	67,9	53,9	65,2	39,9	64,7
непродовольчі товари	19,4	18,3	19,1	17,5	20,8	19,0	22,2	19,0
послуги	15,4	10,8	20,1	10,4	16,1	11,7	20,9	11,9
Неспоживчі сукупні витрати (допомога родичам та іншим особам, купівля акцій, сертифікатів, вклади до банків, аліменти, будівництво та капітальний ремонт житла тощо)	10,1	4,3	22,1	4,2	9,2	4,1	17,0	4,4

Примітка: * - данні за 9 міс. відповідного року.

Джерело: [8]

За даними табл. 1 неспоживчі сукупні витрати домогосподарств десятої децильної групи за 9 міс. 2011 р. перевищують такі витрати у першій групі у більше ніж в 5 разів. За відповідний період 2012 р. спостерігається зменшення частки неспоживчих сукупних витрат у першій та десятій групах. Важливим висновком також є тенденція до збільшення споживчих витрат в період зростання доходів та інших ресурсів і збільшення частки неспоживчих витрат в кризовий та посткризовий періоди.

До другого виду економічної поведінки домогосподарств віднесено ірраціональну поведінку, що ґрунтується під впливом економічної колективної паніки та економічних шоків. Прикладом цього може бути поведінка населення, спрямована на придбання іноземної валюти, у передкризових очікуваннях, або зменшення споживання та нарощення заощаджень без подальшого їхнього інвестування у період кризи тощо. Таким чином, ординарна (звичайна) поведінка домогосподарств в умовах кризи або значних коливань на фінансових ринках, пов'язаних з економічними шоками, спонукає їх до ірраціональної поведінки.

І.О.Гут розподіляє ірраціональність поведінки споживачів-домашніх господарств на усвідомлену та неусвідомлену [3]. Усвідомлена ірраціональна поведінка має місце: а) коли споживач робить свій вибір, але розуміє, що для прийняття економічно найвигіднішого рішення, або для продовження пошуків такого рішення йому не вистачить ресурсів – пізнавальних, економічних, ресурсів часу; б) коли споживач суб'єктивно сприймає запропонований ринком варіант достатньо вигідним і не має бажання змінювати, аналізувати його чи продовжувати пошуки. В обох випадках людина приймає емоційне ірраціональне рішення, але розуміє, що воно, можливо, не є оптимальним з економічної точки зору. Тобто усвідомлена ірраціональність, – це свідоме ігнорування «економічної правильності». Неусвідомлена ірраціональна поведінка є наслідком нездатності людини чітко визначити, як найкраще досягти бажаного результату і що взагалі може бути кращим результатом споживання. Прояв неусвідомленої ірраціональної поведінки прямо залежить від пізнавальних здібностей людини, до яких можна включити такі складові: рівень інтелекту, рівень освіти, рівень інформованості, досвід [3].

Слід зазначити, що поведінка (першої та другої групи) домогосподарств ґрунтується на сукупності мотивів. Мотив (від лат. *movere*) – рухати чи спонукальна причина; мотивувати (від франц. *motiver*) – наводити причини та докази [4]. Беручи це до уваги, мотив є похідною умовою у прийнятті рішень щодо інвестування, яка видозмінюється під впливом зовнішніх факторів (через властиві людині обачливість щодо співвідношення доходності/ризикованість та формування резервів грошових коштів), а також внутрішніх факторів (через вікову структуру членів домогосподарства, уподобань, зміни сімейного стану, місця проживання, традицій, очікувань, рівня фінансової компетенції тощо). Тому, економічну сутність мотиваційної передумови інвестування можна

визначати як алокацію мотивів, наявність заощаджень та існування механізмів мінімізації впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків на фінанси домогосподарств.

К.З.Возний звертає увагу на специфіку національного менталітету українського народу, структуру його соціальної свідомості, соціокультурні поведінкові норми та традиції, особливості системи життєвих цінностей і пріоритетів [5]. В.В.Кравченко, Т.С.Чунихина виділили чинники, які впливають на мотиви поведінки домогосподарств при прийнятті рішень в області інвестування, серед яких:

1) відмова від поточного споживання на користь майбутніх витрат, що вимагають значних фінансових коштів (купівля предметів тривалого користування, автомобіля, поліпшення житлових умов, ремонт і т.д.);

2) накопичення певних заощаджень з метою забезпечення непередбачених витрат (тимчасова непрацевлаштованість, медичне лікування);

3) можливість отримання додаткового доходу від вкладення в різні категорії активів, основна мета якої знизити втрати від інфляції і спроба збільшити початкові вкладення;

4) забезпечення певного рівня добробуту при виході на пенсію та ін. [6].

Беручи до уваги наведені вище чинники, попередній досвід щодо вкладень домогосподарств на депозитні рахунки банків (як найменш ризиковані на фінансовому ринку), а також принцип обачності, можна зауважити, що реалізація мотивів обмежується існуванням значних ризиків процесу інвестування. Відсутність державних гарантій не спонукає домогосподарства здійснювати інвестиції. Тому, інші фінансові важелі стимулювання заощаджень (податки, норми і нормативи у цій сфері) є не достатньо дієвими. Таким чином, роль держави у формуванні мотиваційної складової інвестування домогосподарств полягає у наданні державних гарантій та удосконаленні існуючих і формуванні нових інститутів розвитку, що також будуть підтримкою і запорукою довіри домогосподарств.

При цьому, слід зауважити, що пряме державне гарантування можна здійснювати лише по відношенню до стратегічних для держави інвестиційних продуктів (етичних продуктів – інноваційних проектів, реалізація яких направлена на модернізацію промисловості, на екологічну безпеку регіону, поліпшення земель, національно-культурні надбання тощо; програми з розвитку людського капіталу; цінні папери виробничих підприємств тощо). Опосередковане державне гарантування може здійснюватися через формування державного фонду гарантування повернення та доходності інвестиційних ресурсів. Платниками внесків такого фонду можуть бути суб'єкти інституційних секторів економіки, які формують інвестиційні продукти та цілісні програми на ринку інвестицій. Ринок інвестицій нами визначається як система економічних і правових відносин, пов'язаних з

купівлею та продажем інвестиційного продукту. Таким чином, мотиваційна складова може бути активізована через зниження ризиків втрати інвестиційних ресурсів домогосподарств.

ВИСНОВКИ

1) Класифіковано види економічної поведінки домогосподарств за критерієм сприйняття змін. До першого виду поведінки, що спостерігається в процесі прийняття рішення щодо інвестування та придбання інвестиційних програм, віднесено ординарну поведінку, сформовану під впливом існуючих на певній території традицій, фінансової обізнаності тощо, а до другого – ірраціональну поведінку, що ґрунтується під впливом значних коливань на фінансовому ринку, економічної колективної паніки та економічних шоків. Визначено економічну сутність мотиваційної передумови інвестування як алокацію мотивів, наявність достатніх заощаджень та існування механізмів мінімізації впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків на фінанси домогосподарств.

2) Виявлено тенденцію до збільшення споживчих витрат у період зростання доходів та інших ресурсів та збільшення частки неспоживчих витрат у кризовий та посткризовий періоди.

3) Визначено роль держави у формуванні мотиваційної складової інвестування домогосподарств, що полягає у наданні державних гарантій та удосконаленні існуючих і формуванні нових інститутів розвитку, що також будуть підтримкою і запорукою довіри домогосподарств. Обґрунтовано пряме та опосередковане державне гарантування.

У подальших дослідження доцільно визначити заходи щодо удосконалення діючої моделі інвестування домогос-

подарств та розробити відповідні механізми і передумови запровадження ринку інвестицій в Україні.

Література:

1. Becker G. The Economic Approach to Human Behavior / G.Becker // University of Chicago Press, 1978. – P. 320.

2. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М.Кейнс : пер. с англ. – М. : Экономика, 1978. – 496 с.

3. Гут І.О. Ірраціональність поведінки домашніх господарств як споживачів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / І.О.Гут. – Дніпропетровськ, 2004. – 19 с.

4. Словарь иностранных слов. Словотолкователь / сост. Бурдон и Михельсон. – С.-Петербург ; М. : б/и, 1880. – 854 с.

5. Возьний К.З. Економічна поведінка людини та її ментальні мотиви / К.З.Возьний // Економічна теорія та історія економічної думки. – 2008. – № 5(95). – С. 3–15.

6. Кравченко В.В. Основные направления инвестиционной деятельности домохозяйств в национальной экономике / В.В.Кравченко, Т.С.Чунихина // Економічний простір. – 2008. – № 16. – С.27–32.

7. Грішнова О.А. Витрати домогосподарств як першооснова системи формування людського капіталу / О.А.Грішнова // Наукові записки. Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 18. – С.280–287.

8. Витрати і ресурси домогосподарств України за 9 місяців 2012 року (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/gdn/vrd/arh_vrd_2012.html

КОНСУЛЬТАЦІЇ

Нотаріат та реєстрація прав на нерухоме майно

З 01.01.2013 року набрали чинності положення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення та спрощення процедури державної реєстрації земельних ділянок та речових прав на нерухоме майно» від 04.07.2012 року (далі - Закон), які стосуються нотаріальної діяльності. Зокрема, Закон України «Про нотаріат» доповнено статтею 46-1, яка регулює повноваження нотаріусів у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень

Визначається, що нотаріус є спеціальним суб'єктом, на якого покладаються функції державного реєстратора прав на нерухоме майно відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» і який має печатку такого реєстратора.

Користування Державним реєстром речових прав на нерухоме майно здійснюється безпосередньо нотаріусом, який вчиняє відповідну нотаріальну дію.

Тим самим Законом були внесені зміни до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», який мав бути введений в дію з 01.01.2013 року. А саме, встановлені випадки, коли функції державного реєстратора прав на нерухоме майно виконують нотаріуси. Відповідно до ч. 5 ст. 3 цього Закону, нотаріусом проводиться державна реєстрація:

- прав власності, реєстрація яких проведена відповідно до законодавства, що діяло на момент їх виникнення, під час вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва

- прав у результаті вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва.

Інакше кажучи, у разі вчинення правочину щодо нерухомого майна (купівля-продаж, оренда, заповіт, дарування тощо) у нотаріуса цей же нотаріус і буде виконувати функції державного реєстратора прав на нерухоме майно та їх обтяжень.